

KOEIEN EN BRANDNETELS.

OP pag. 414 van jaargang XXXIV van dit tijdschrift vermeldt *Adriani*, dat hij te *Denekamp* tot zijn groote vreugde een koe brandnetels zag eten en hij vraagt zich af of zijn koe daarmee deed als alle andere koeien, dan wel of het de met „de” teleologie spottende daad zou zijn van een abnormale koe. Wat dit laatste betreft kan ik *Adriani* geruststellen. Niet alleen eten alle koeien brandnetels, maar ook paarden, kalkoenen en zelfs menschen.

Immers *Jan Kops* vermeldt ons reeds in 1800, dat de uitspruitsels en jonge bladen, die naar komkommer smaken, als salade gegeten worden, of als zuring gebruikt, „ook als koolbladen gekookt, of gelijk Spinagie toe bereid, en” zijn voor „een zeer gezond voedsel te houden. Worden in ons land in het voorjaar als „moeskruident in soupe gegeten”. Maar ook *Maurizio* (1927) schrijft, dat van oudsher *Urtica dioica* en *urens* tot soep, spinazie en salade worden verwerkt en dat jonge bladeren in *Oost-Europa*, ook in *Lemberg* in „erheblichen Mengen” op de markt komen, wat reeds uit de 16e eeuw wordt vermeld. Wie meer wil weten over de talloze wijzen waarop de brandnetel werd gebruikt, leze het zeer curieuse werkje van *de Cock* (1891). Pluimveehouders weten, dat brandnetels een voortreffelijk en zeer geliefd voedsel zijn voor jonge kalkoenen. Op de „Raaphorst” nam ik dit zelf waar. En nu de koeien.

Dat koeien *Urtica dioica* eten, was reeds aan *Linnaeus* bekend (*Pan Suecus* 1749). *Jan Kops* licht ons uitvoerig hierover in: „*Urtica dioica*. Uitnemend „voeder voor het vee, en verdient hiertoe opzettelijk te worden aangekweekt. „Wanneer echter de plant slechts in het wild wordt opgezameld, weigert het vee, „zelfs varkens, die te eeten; zijnde dan te hard van Steng en Bladen, en vol „ongedierte. Om hiervan voeder te winnen, moet het zaad in Augustus opgezameld en in September gezaaid worden. De schraalste gronden zijn hiertoe „geschikt, indien slechts eenige goede aarde 2 duimen dik daarop gebragt worde. „Hiervan kan eerst met het tweede jaar gesneden worden, doch wil men in het „volgend jaar dit voeder bekomen, alsdan moet de wilde plant in October met „den wortel uitgetrokken, en gescheurd; de steng afgesneden, en alzo verplant „en op reijen gezet worden. In het volgende en verdere Jaren kan hier van in „Juni en Augustus gesneden worden. In noordelijke Landen, waar de Zon „’s Zomers naauwelijks onder den gezichtseinder komt, geschiedt dit driemaal in „éenen Zomer. Er is geen verdere bereiding van grond noodig, dan in het najaar „eenige ruigte, Bladen en Takken, vooral van Els daar op te brengen. Van een „morgen kan jaarlijks 18 voer gewonnen worden. Het wordt in plaats van hooi „onder stroo of haksel, of na een nacht in warm water te hebben gestaan, als „sop aan het vee gegeven. Ook gedroogd zijnde een goed wintervoeder, en „wordt door al het Vee gaarne gegeten. De Koeijen in zonderheid worden er „vet van, geven veel en vette melk en aangename boter, die ’s winters even geel „is als ’s zomers. In de *Meijery van den Bosch* wordt het werkelijk onder het

„gekookte voeder, of sop voor het vee gegeven. In *Vrankrijk* en *Zwitserland* mede „veel in gebruik; en een langdurige ondervinding zou aldaar bewezen hebben, „dat zoodanig Vee geheel van Veeziekte was bevrijd gebleven. Het Zaad ge- „droogd, en onder Haver tweemaal daags een handvol aan Paarden gevoerd, „maakt ze vet en glanzig van hair.”

Nog uitvoeriger zijn *Mund, van Geuns, Rozier* en *Buchoz*.

Deze waarnemingen zijn in de loop der vorige eeuw niet vergeten. Wij vinden deze feiten terug bij *van Hall, Miquel* en *Oudemans*.

Ik heb niet meer werken bij de hand, maar wat snuffelen in landbouwkundige bibliotheken zou deze literatuurlijst ongetwijfeld doen groeien. Dit alles leert ons, dat de prachtige en „doelmatig” gebouwde brandharen (men zie voor het bewijs van het gebruik van dit „doelmatig” eens *Haberland* pag. 123), niet voor alle organismen die afschrikwekkende werking hebben, die wij op grond van persoonlijke ervaring zouden verwachten. Het feit echter, dat de meeste dezer berichten spreken van de ongevaarlijke jonge bladeren, van gekookte en gedroogde planten, waarbij de brandharen ongevaarlijk zijn geworden, geven ons echter ook te denken, zoodat wij de biologische beteekenis ook weer niet moeten onderschatten. Merkwaardig genoeg wordt het eten van brandnetels door geiten en schapen in deze literatuur niet vermeld, zoodat nauwkeurige waarnemingen ons inzicht hier nog wat kunnen verdiepen.

Wat nu de oppervlakkige gelijkenis van de doovenetels met de brandnetels betreft, inderdaad is deze opgevallen aan verscheidene volkeren. De eerbiedwaardige lijst volksnamen, die *Heukels* (1907) geeft, levert hiervoor het bewijs, terwijl ook het Fransche „ortie”, dat afgeleid is van *Urtica* en het Duitsche „Taubnessel” dit overtuigend aantonen. In hoeverre nu „simplistisch aangelegde teleologen” beweren, dat doovenetels op brandnetels lijken, omdat koeien e. a. geen brandnetels eten en wel doordat de gelijkenis op de brandnetels de doovenetel voor veevraat zou sparen, zooals *Adriani* aangeeft, is mij niet bekend. Dit zou veronderstellen, dat noch de doovenetel, noch de brandnetel gegeten worden. Nu vermeldt reeds *Linnaeus* (1749) dat zoowel groote brandnetel als alle doovenetels door koeien gegeten worden, zoodat zelfs de oudste wetenschappelijke waarnemingen geen houvast voor een dergelijke „verklaring” zouden geven. Het is jammer dat *Adriani* deze teleologische zondaars niet bij name noemt. Want zelfs diegenen, die, zooals *Prof. Burger* naast de causale de teleologische denkwijze in de wetenschap niet willen missen, zullen er niet aan denken aan een dergelijke toepassing wetenschappelijke waarde toe te kennen, hoewel de gelijkenis tusschen de soorten zeker wel eens van beteekenis voor de doovenetel kan zijn ¹⁾.

J. W. VAN DIEREN.

¹⁾ Dat zal ieder moeten erkennen, die zulke scherpzinnige primaten als menschen heeft zien terugdeinzen van een groepje doovenetels. De waarschuwing van mijn dochttertje aan een spelend vriendje: „Pas op, dat zijn brandnetels”, hoewel het maar doovenetels waren, was juist voor mij aanleiding op *Adriani's* waarneming terug te komen.